

Oslo, 20. november 1991

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Åpning av EØS-ungdomskonferanse

Kjære deltakere,

Når vi snakker om at noe er historisk, så gjør vi det som oftest mange år etter at begivenhetene har funnet sted. I vår egen verdensdel har vi en lang rekke historiske begivenheter å vise tilbake til, mange av dem fant sted for flere hundre år siden.

Det er ikke ofte at vi kan se omkring oss og si at historien skrives akkurat her og nå - at vi selv lever midt oppe i en tid med store forandringer der et gammelt mønster faller fra hverandre og utviklingen åpner for en ny retning. Likevel er det nettopp dette vi i Europa opplever i det siste tiåret av det 20. århundrede.

Enkelthendelsene er mange og de har kommet tett på hverandre: I Sovjetunionen førte Gorbatsjovs perestroika og glasnost til omleggingen av et helt politisk system. I dag er vi vitne til at oppløsning og usikkerhet preger det store landet vi i mange tiår har kjent som Sovjetunionen. Berlin-muren har falt og Tyskland er samlet. Demokratiet har skjøvet diktaturene til side i Øst-Europa. Det politiske jernteppet som har skilt øst fra vest er borte. I Vest-Europa har de 12 EF-landene søkt sammen i et stadig tettere samarbeide. For noen uker siden, kunne EFTA og EF avslutte forhandlingene om en omfattende samarbeidsavtale, EØS-avtalen.

Det er denne avtalen som er utgangspunktet for at vi i dag har invitert dere til denne konferansen her i Oslo. Av den politiske debatten om EØS-avtalen er det lett å få inntrykk av at det hele handler om tekniske standarder, Vinmonopolets fremtid eller forhandlinger om fisk. Dette er viktige spørsmål, og i løpet av dagen skal dere få grundig informasjon og anledning til å stille spørsmål om dette og mye annet.

Nettopp fordi det vil komme en rekke spørsmål til de enkelte delene av avtalen, vil jeg legge vekt på at vi ikke må glemme helheten. Den avtalen Regjeringen vil legge frem for Stortinget utpå nyåret er i seg selv en viktig brikke i det nye europeiske samarbeidet. Jeg tror vi i ettertid vil få se at gjennombruddet i EØS-forhandlingen var en meget viktig begivenhet i utformingen av det nye Europa. Og kanskje er det lov til å håpe på at vi ikke må vente langt frem i tid for å bekrefte det - at vi alt i dag kan se sammenhenger mellom hva som er viktig for Norge og hva som er et viktig bidrag til samarbeid mellom mange europeiske land.

Det er slett ingen overdrivelse når vi i dag snakker om "Det

nye Europa". Vi skal knytte sammen landene i Øst- og Vest-Europa. I mange år delte den kalde krigen Europa i to. Vår oppgave blir å arbeide for at et helt Europa kan finne sammen igjen. Samtidig møter alle landene i Europa, enten de er i øst eller vest, mange felles utfordringer. De store miljø-ødeleggelsene er kanskje det beste eksempelet på hvor skadelig delingen av Europa har vært. Lenge var Europa delt i to etter et militært mønster. Nå ser vi at vi ikke kan dele naturmiljøet inn etter hverken landegrenser eller jerntepper. Det kreves en kjempeinnsats fra alle for å sikre at et samlet Europa kan møte sine felles utfordringer.

Det finnes bare én vei å gå for å få dette til; vi må styrke samarbeidet mellom landene i Europa.

Det finnes ingen enkel oppskrift. Problemene og motsetningene er mange. Det ikke slik at vi begynner med blanke ark, til det er Europas historie for lang og for sammensatt. Den blodige borgerkrigen mellom folkegruppene i Jugoslavia viser oss at historiske konflikter fremdeles kan blusse opp.

Derfor har alle europeiske land, uansett størrelse og beliggenhet, et ansvar for å bidra til at det nye Europa blir fredelig og demokratisk. I Vest-Europa har vi helt siden krigen hatt fred og velstandsutvikling. En viktig grunn til dette er nettopp at landene har inngått i stadig tettere samarbeide. Gamle historiske rivaler har bilagt striden. Utviklingen har vist at i internasjonalt samarbeid kan alle bli vinnere. Det som er viktig nå er at en slik samarbeidskultur får vinne frem i hele Europa. Det må også vi være opptatt av.

Vi gav et viktig bidrag nettopp til denne samarbeidskulturen da EØS-avtalen ble ferdigforhandlet for en måned siden. Ja, da vi natt til 22. oktober kunne si at nå var de siste brikkene på plass, så var det et historisk øyeblikk.

EFTA og EF-landene har fulgt hverandre i nært samarbeide helt siden 50-tallet. Når vi nå går sammen for å forsterke og utvide dette samarbeidet, så er det et signal om at vi alle ser fordeler av å møte utfordringene sammen. Selve forhandlingsprosessen er i seg selv viktig. I snart tre år har eksperter og politikere fra 19 land og EF-kommisjonen vært opptatt med forhandlingene. Gjennom lang og krevende innsats har vi arbeidet for å sy sammen et resultat som alle landene kunne anbefale.

I en slik prosess lærer landene hverandre å kjenne. Og det er ikke minst viktig for et lite land som Norge. Dere så alle hvor stor oppmerksomhet fiske-spørsmålet fikk i sluttfasen av forhandlingene. En viktig grunn til det var at de andre europeiske landene ikke var klar over hvor viktig fiskeriene er for store deler av Nord-Norge. Vi måtte rett og slett bruke mye tid på å forklare hvordan folk bor og arbeider i vårt langstrakte land. Mange i Europa, ja selv våre nordiske naboer, har et bilde av Norge som et rikt oljeland. Vi måtte

jobbe hardt for å få de andre til å forstå hvor viktig fiskerinæringen er for bosetting og sysselsetting i våre kystsamfunn. Det lykkes vi med til slutt, og resultatet er blitt godt for landet og for Kyst-Norge.

Erfaringene fra disse forhandlingene viste oss hvor avhengige vi er av å inngå i løpende dialog med andre land. Om vi holder oss for oss selv er det ingen som vil ta hensyn til våre interesser. Vi må selv tale våre egen sak, vi kan ikke vente at andre gjør den jobben for oss. Resultatet av disse forhandlingene er at 19 land i Vest-Europa kjenner hverandre bedre, de kjenner hverandres styrke og svakhet. Og vi vet det fra dagliglivet, jo bedre vi kjenner hverandre, jo lettere er det å finne løsninger sammen.

Men er det i Vest-Europa utfordringene ligger, vil kanskje mange spørre - er ikke forholdet til de nye demokratiene i Øst-Europa viktigere? Jo, Europas utfordringer går nå på tvers av de gamle skillelinjene. Men at EFTA- og EF-landene kan vise samarbeidets vei - det har betydning for hele Europa. Og det er faktisk slik at EØS-avtalen er blitt svært positivt mottatt nettopp i hovedstedene i Øst-Europa. For disse landene er EØS-avtalen er et viktig signal om vilje til samarbeid. Om ikke EF- og EFTA-landene var blitt enige - de som står hverandre så nær - hvordan skulle man da få til et bredere samarbeid i hele Europa?

De nye demokratiene har merket seg at det er politisk vilje til å skjære igjennom - til å inngå kompromisser - til å bidra til et nytt samarbeidsmønster i det nye Europa. Og det er viktig fordi disse landene nå er i ferd med å avslutte sine forhandlinger om assosieringsavtaler med EF og frihandelsavtaler med EFTA.

EØS-avtalen er ikke bare en viktig brikke i det bredere europeiske samarbeidet - den åpner også helt nye muligheter i vårt nordiske nærrområde. Samarbeidet mellom landene i Norden er i seg selv unikt. De fem nordiske landene står samlet om felles verdier i samme kulturelle forankring. I mange år har vi kunnet reise på tvers av landegrensene uten pass, og på en rekke områder finnes det ordninger som gjør at vi kan føle oss nesten som hjemme når vi kommer til et nordisk naboland. Likevel har det nordiske samarbeidet sakket etter. Vi har ikke greid å fornye våre nordiske arbeidsformer til de politiske og økonomiske utfordringene fra det nye Europa.

Med EØS-avtalen blir samtlige nordiske land, enten de er medlem av EF eller ikke, med i en bredere europeisk ramme. Ja, det er faktisk riktig å si at denne avtalen er det største enkelt bidrag til det nordiske samarbeid på svært mange år - den åpner for et sterkere samkvem mellom de nordiske land.

EØS er forkortelse for Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Men har denne avtalen bare med økonomi å gjøre? Det er riktig at EØS-avtalen i stor grad handler om felles spilleregler for handel og økonomisk virksomhet. En

viktig grunn til at landene i Vest-Europa startet disse forhandlingene var jo nettopp at EF midt på 80-tallet begynte arbeidet med det vi kaller det indre marked. Både på EF og EFTA-siden så vi at det var i vår felles interesse å unngå at det oppsto nye handelshindringer mellom våre land som har hatt så åpent handelssamkvem i alle årene etter krigen.

Men samtidig er EØS noe langt mer enn en økonomisk avtale. For selvsagt vil det handle om politikk når 19 land diskuterer utvikling av regler for handel og når de møtes for å diskutere mål for miljø, energi og velferdspolitik. Vi får helt nye kanaler og anledninger for å fremme våre syn og forsvare våre interesser. EØS-avtalen er en helt ny ramme for samarbeid, i Norden og i Europa. Den rammen kan vi fylle med politisk vilje og ambisjoner. Det er dette politiske perspektivet europeiske og amerikanske aviser ser når de nå skriver på lederplass at EØS-avtalen er en historisk avtale for Europa.

Nå er det ingen nyhet at Norge deltar aktivt i internasjonalt samarbeid. Det er ofte nyttig å se på hvor innvevd landet vårt er i det europeiske samarbeidet. I de økonomiske statistikkene kan vi lese at vi selger halvparten av hva vi produserer til utlandet, og at vi kjøper halvparten av hva vi forbruker fra andre land. Nesten 80% av all vår eksport går til det vi kan kalle EØS-området. Det er faktisk svært få land i Europa som er så avhengige av dette markedet som nettopp Norge. Da må vi ikke glemme at det norske velferdssamfunnet avhenger både av det vi får til hjemme, og av det vi får til i samspill med andre land. Det er i dette perspektivet EØS-avtalen vil gi nye muligheter for Norge.

Åpenheten mot Europa har vært en viktig forutsetning for de velferdsordninger vi har fått til her i Norge. Det er i samhandel med andre land at vi har lagt det økonomiske grunnlaget for vårt velferdssamfunn. Og det er gjennom politiske valg her hjemme at vi har bestemt hvordan vi best fordeler det vi skaper.

Da EF ble etablert i 1957 gikk Norge noen år senere med i EFTA slik at også vi kunne få del i en åpen samhandel mellom landene. Da EFTA-landene England, Danmark og Irland ble EF-medlemmer i 1972, inngikk vi en frihandelsavtale med EF for fortsatt å trygge samhandelen utover på 1970-tallet. På 1980-tallet forsøkte EF og EFTA å videreutvikle samarbeidet på et slikt grunnlag. Men det gav få resultater. Vi oppdaget at avtalen vår fra 1973 bare dekket noen få av de mange områdene som nå inngår i samarbeidet i Vest-Europa. Vi oppdaget at løse og uforpliktende kontakter mellom landene hverken gav oss innflytelse eller muligheter til å påvirke beslutninger som vi i neste omgang måtte tilpasse oss.

Derfor har det brede Stortingsflertallet helt siden 1988 gått aktivt inn for at Norge må få en ny samarbeidsavtale med de andre landene i Vest-Europa.

Det finnes mange grunner for det: Vi trenger en avtale som kan

gi norske bedrifter sikkerhet for at de får adgang til sitt viktigste marked etter de samme spilleregler som andre. Vi trenger en avtale som kan gi nordmenn anledning til å søke jobb i andre europeiske land slik vi i dag kan søke jobb i Norden. Vi trenger en avtale som kan gi oss deltakelse i et nytt samarbeide på områder som miljø, forskning og sosiale spørsmål. Vi trenger en avtale som kan gi norsk ungdom muligheten til å være med i de nye utdannings- og utvekslingsprogrammene mellom europeiske læresteder. Og ikke minst trenger vi en avtale som sikrer at avtalte regler blir fulgt likt av alle! Den sikkerheten er helt avgjørende for et lite land som vårt.

Det er en slik avtale vi har fått med EØS-avtalen, som følger naturlig opp det samarbeidet vi har bygget opp siden krigen. Det virkelig nye ville vært om vi skulle si; nei, vi vil ikke delta i dette, vi vil ikke være med på å utvikle et nytt samarbeidsmonster i Europa, som det eneste vest-europeiske landet vil vi helst holde oss for oss selv.

Det ville være et dramatisk valg. For vi skal huske på at alle de spørsmålene vi ønsker å løse gjennom avtalen - det er utfordringer som alle land i Vest-Europa møter. Det er ikke slik at våre bedrifter slipper å konkurrere på europeiske markeder - at vi slipper å delta i forskning og utvikling - og at vi slipper å skape verdier til å sikre og styrke velferdsamfunnet bare vi sier nei til EØS. Tvert i mot - det vi må ha klart for oss er at de økonomiske og teknologiske utfordringene vi møter - de møter vi uansett hvilken samarbeidsform vi velger å ha med EF og de andre EFTA-landene.

Her hjemme er det noen som mener at deltakelse i det indre marked er å overlate styringen til markedskreftenes frie spill. Ja, det ville det vært hvis de europeiske nabolandene våre hadde hatt et fritt marked - uten regler, styring, velferd og kontroll. Men, slik er det jo ikke! Vi vil fortsatt selv bestemme hvordan vi fordeler, hvilke ambisjoner vi setter for vår distriktpolitikk, vår miljøpolitikk og vår velferdspolitik. Men, det er det fortsatt vår økonomiske evne og politiske vilje som avgjør hva vi kan få til. Vi trenger et trygt økonomisk fundament for å finansiere velferdssamfunnet, og for å gå videre i miljøpolitikken. Store deler av det vi skal bruke hjemme må vi tjene ute.

EØS-avtalen er da heller ikke noe grønt lys for markedskreftens frie spill. Denne avtalen setter tvert i mot rammer for disse kreftene. Det er vi godt kjent med i Norge. I Norden og i flere andre europeiske land har vi et system som bygger på at markedet fungerer innen rammer trukket opp gjennom demokratiske beslutninger. Varer, tjenester, kapital og personer skal kunne virke sammen og skape verdier, innen rammen av de regler som er fastlagt.

Det vi gjør med EØS-avtalen er nettopp å få en ramme for markedet, ikke bare i hvert enkelt land, men i hele Vest-Europa. Vi ser jo at det ikke er nok bare å ha regler i hvert

enkelt land. Vi må fastlegge reglene der kreftene virker, og det er i dag i stadig sterkere grad på tvers av landegrensene. Her er EØS-avtalen et viktig bidrag. Nå kommer vi for første gang med i den vest-europeiske regelutviklingen, vi kommer inn i politiske fora der landene sammen definerer utfordringer og finner svar.

Det er i virkeligheten en stor demokratisk utfordring vi står overfor. Det er en utfordring som ikke minst retter seg mot dere som er unge og samfunnsengasjerte. Vi ser at demokratiske løsninger i det enkelte land ikke alene kan styre samfunnsutviklingen i pakt med folkeviljen. Det blir stadig mer krevende for ett land å få til en utvikling som skiller seg avgjørende fra hva som skjer i andre land, spesielt i de land vi handler mest med. På 50- og 60-tallet var det slik at når nordmenn fikk mer å rutte med, så kjøpte de norske varer, noe som førte til økt virksomhet og flere hender i arbeid i Norge. Dette er langt vanskeligere i dag. Når Ola og Kari Nordmann får øket kjøpekraft, så bruker de pengene på mye som ikke får betydning for virksomheten i Norge, enten de kjøper en tysk videospiller eller legger ferien til Syden.

Samtidig er det internasjonale beslutningssystem enda mangelfullt, vi er ennå i startfasen når det gjelder å utvikle styringsmulighetene på tvers av landegrensene. Dersom vi skal forsvare tradisjonen med demokratisk styring av markedet - ja da må vi være med på å forme et beslutningssystem mellom landene. Stiller vi oss selv utenfor denne prosessen, lar vi andre bestemme for oss.

Felles spilleregler - det er viktige stikkord for EØS. Og et sikkert regelverk som er likt for alle, det er avgjørende for et lite land som Norge. Felles spilleregler gir trygghet for likebehandling. Uten felles regler er det så altfor ofte økonomisk og politisk tyngde som avgjør, og i slike situasjoner kommer vi svakt ut.

Jeg ser noen gjøre regneeksempler på hvor mange arbeidsplasser vi kunne skape om vi bare kjøpte norsk. Det er klokt å kjøpe norsk når norsk er bra, og jeg tror de fleste nordmenn tenker slik. Men en politisk styrt prosess for å skjulte ut europeiske konkurrenter er ikke klokt. Omverdenen følger godt med. Dersom Norge alene utfordret Europa ved å vedta at norsk pr. definisjon skal gå foran - ja da ville Europa ha et og annet å svare med. For la oss ikke glemme dette: Vi er faktisk mer avhengig av å få solgt varer og tjenester til disse andre enn hva andre er av oss.

Det er mange, og særlig blant de unge, som frykter for miljøet. En slik frykt er berettiget. Vi kan ikke bare fortsette med et produksjons og forbruksmønster som tærer på vårt eget og kommende generasjoners livsmiljø. Vi må stille kritiske spørsmål til hva slags økonomisk vekst vi kan akseptere. For det er jo ikke slik at materiell velstand er ensbetydende med livskvalitet. Men også her - ja kanskje særlig her - ser vi at nasjonale mål ikke er nok - vi sikrer

ikke bærekraftig utvikling for Norge alene. Derfor må vi se på hvordan vi kan få til et forpliktende internasjonalt samarbeid for å stanse miljø-ødeleggelsene. Og hva vi får til i Europa er av stor betydning for resten av verden, ikke minst i forholdet til den tredje verden.

I EØS-avtalen har vi sikret at vi kan opprettholde våre egne regler på de områder der vi har strengere standarder enn EF. Utviklingen de senere årene har gått i retning av at hele EF nærmer seg det nivå vi har i Norden. På noen områder er det faktisk vi som må skjerpe oss for å nå de mål EF-landene har satt seg. Tenk på det norske drikkevannet som vi har vært så stolte av, her er det faktisk slik at EF stiller strengere helsekrav enn hva vi gjør.

Vi ønsker å være et foregangsland på miljøområdet. Men, skal vi sikre vårt eget miljø og bidra til å snu utviklingen i Europa, må vi spille på lag med de kreftene som ønsker et høyt nivå for helse, sikkerhet og miljø. Vi er ikke tjent med at det oppstår store forskjeller mellom miljøkravene her i landet og de ordninger som finnes i landene rundt oss. Det beste vi kan gjøre for å trygge våre verdier er å sørge for at de andre landene slutter seg til dem.

Her gir EØS-avtalen oss nye muligheter. Når samarbeidet kommer i gang vil vi delta direkte i regelverksutviklingen. Da kan vi påvirke standarder som vil gjelde i hele 19-lands-området. Den sjansen må vi ikke la gå fra oss. Allerede nå er Miljøverndepartementet i gang med å se på hvordan de best kan organisere seg for å dra nytte av de mulighetene EØS gir for påvirkning. For første gang har vi fått et handelspolitisk avtaleverk som setter bærekraftig utvikling og føre-var-prinsippet på papiret. Nå må vi alle sørge for at dette blir fulgt opp i praksis.

* * *

I ukene og månedene fremover skal det bli mye debatt om EØS-avtalen. Det er bra, for nå kan vi diskutere på grunnlag av avtalen slik virkelig den er. Noen vil mene at EØS-avtalen er tilstrekkelig til å ivareta våre nasjonale interesser. Andre vil mene at det er EF-medlemskap som vil tjene Norge best. Nå kan vi i rolige former og med respekt for hverandre drøfte svar på norske og europeiske utfordringer i dagens og morgendagens Europa.

Ungdommen vil stå sentralt i debatten om Norges forhold til Europa. Unge mennesker møter et samlet Europa som noe naturlig og ikke som en fjern ide. Dere er ikke så sterkt preget av skillelinjene fra etterkrigstiden, eller av de sterke motsetningene fra den norske EF-debatten i 1972.

"Gå inn i din tid", skrev Nordahl Grieg. Det kan være et godt motto for 90-årenes politiske debatt. En nasjons identitet og videre utviklingsmuligheter kan bare forstås ved å følge linjene bakover og fremover i tid. I årene som kommer skal

Norge finne sin plass i det nye Europa. I møte med det neste århundre skal vi legge grunnlaget for at landet vårt kan fremstå som et moderne og sunt velferdssamfunn, også for de kommende generasjoner.

Dette er hovedposten på den politiske dagsorden de nærmeste årene. Det er intet mindre enn denne helheten det dreier seg om. Aktiv og fordomsfri deltakelse fra ungdommen vil være avgjørende for at denne debatten kan peke fremover for Norge, og for det forpliktende internasjonale samarbeidet.